

ВІДГУК**офіційного опонента - доктора юридичних наук, професора****Рябченко Олени Петрівни - на дисертацію****Навроцького Олексія Олексійовича****«Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право**

Актуальність теми дисертації. Формування і утвердження ефективних гарантій реалізації прав дитини виступає ключовою проблемою, вирішення якої впливає на розвиток демократичних основ державотворення, запровадження загально гуманітарних цінностей у суспільне життя. Невипадково проблемам нормативного закріплення прав дитини та державних гарантій їх реалізації приділялась значна увага за усіх часів, а політика в інтересах дітей реалізувалась, виходячи зі ступеню обізнаності з боку державних інституцій щодо реального становища дитини у суспільстві, існуючих культурних, соціальних, духовних, економічних чинників. В Україні забезпечення прав дитини визнано на державному рівні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, досягнення якого має відбуватись у системному поєднанні різних напрямків діяльності держави, які стосуються безпосередньо реалізації соціальних, освітніх програм, створення фінансово-економічного підґрунтя їх здійснення.

Проблема забезпечення прав дитини є комплексною і пов'язана не тільки із власне статусом дитини, але й з питаннями сімейної політики, соціально-демографічними тенденціями, рівнем дотримання прав дитини, ментальністю та іншими елементами складної системи фінансово-економічної і право забезпечувальної діяльності. За таких обставин виникає нагальна потреба визначення необхідних організаційно-правових, адміністративних, публічно-правових (в кінцевому випадку) заходів і засобів, застосування яких створить підґрунтя цілеспрямованої діяльності щодо

усебічного забезпечення державою прав дитини, починаючи з реалізації елементарних потреб, пов'язаних із життєдіяльністю і завершуючи питаннями соціальної адаптації дитини.

Окреслений напрямок наукового пошуку безпосередньо стосується розкриття змістовних особливостей адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні, що актуалізується за сучасних умов складного політичного і економічного становища в державі, стратегічних євроінтеграційних процесів, виділяючи пріоритетною проблему формування необхідних теоретичних і практичних засад регулювання.

Звернення до генези наукового опрацювання проблеми забезпечення прав дитини тільки підкреслює актуальність обраного у представленій роботі напрямку дослідницької розвідки, враховуючи ту обставину, що за усіх часів специфіка теоретичного аналізу проявлялась у врахуванні відповідних соціальних і правових умов його проведення, що дозволяло висвітлити певні сторони окресленої проблеми: державна сімейна політика, окремі права дитини та права дитини як правовий феномен.

Отже, недостатність теоретичного опрацювання, наявність проблем правового регулювання адміністративно-відносин у сфері забезпечення прав дитини обумовили вибір теми дослідження та його актуальність.

Належна ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються, насамперед, плідним використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, що дозволяє дослідити адміністративно-правові явища і процеси, в тому числі і предметного характеру, зокрема ті, які пов'язані із формуванням теоретико-правового підґрунтя вивчення проблеми адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини. Для формування наукових висновків та авторських узагальнень використовувались емпіричні дані діяльності органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, аналітичні розробки, присвячені ювенальній юстиції,

програмні документи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері забезпечення прав дитини, відомості щодо особливостей забезпечення прав дитини у державах ближнього і дальнього зарубіжжя. За таким підходом опрацьований емпіричний матеріал може бути охарактеризований як репрезентативний. Результати наукового пошуку належним чином апробовані та оприлюднені, відповідно вимог чинного законодавства, які висуваються до дисертацій.

Структура дисертації сприяє досягненню поставленої мети та виконанню поставлених завдань.

Мета наукового аналізу полягає у розв'язанні шляхом досліджень проблеми узагальнення та визначення особливостей теоретичних і практичних засад адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні, формування науково обґрунтованих пропозицій оптимізації законодавчого забезпечення адміністрування прав дитини з урахуванням сучасних соціальних реалій і зближення національної правової системи з правовою системою Європейського Союзу.

Достовірність і обґрунтованість результатів дисертації підтверджується використанням результатів досліджень провідних науковців в галузі адміністративного та інших галузей права, що дало змогу автору всебічно розглянути проблему адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини. Для виконання дисертації опрацьовано достатню кількість наукових та нормативних джерел (527 найменувань).

Наукова новизна і практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації теоретично обґрунтовано модель адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні на засадах упорядковуючого потенціалу адміністративно-правового регулювання, що дозволило виявити ключові проблемні питання та запропонувати шляхи їх вирішення у сучасних умовах та із визнанням

наукового потенціалу подальшої теоретико-правової розробки проблеми забезпечення прав дитини.

Автором розроблено концептуальні положення, що відрізняються науковою новизною і мають істотне теоретичне й практичне значення.

Так, уперше виявлено проблеми національної моделі законодавчої регламентації прав дитини, які мають концептуальний характер і стосуються фрагментарного характеру дії норм профільного Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III, що потребує не лише внесення локальних змін, а й вирішення на конституційному рівні.

Викликають зацікавленість теоретико-правові конструкції «законний інтерес дитини» та «індивідуальна потреба дитини», у змісті яких виявлено положення, які доводять їх суміжний характер, а тому потребують розмежування. Саме з цією метою запропоновано критерії їх розмежування, опрацювання і узагальнення яких доводить державно-правову природу першої конструкції - «законний інтерес дитини», та соціально-правову природу іншої - «індивідуальна потреба дитини».

Привертають увагу виявлені особливості прав дитини як об'єкта адміністративних відносин, на засадах врахування яких побудовано зміст дослідження. Так, в роботі розкрито сутність адміністративно-правових відносин за участі дитини, досліджено права дитини як об'єкт публічного адміністрування, піддано аналізу зарубіжний досвід адміністрування прав дитини.

Ключовим у дослідженні виступає поняття «адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини», розкриття якого здійснено із врахуванням системного підходу, що дозволило визначити такі гарантії як комплекс (система) передбачених чинним національним законодавством державно-владних засобів впливу на соціальне середовище з метою створення умов для безперешкодної реалізації дітьми своїх прав, захисту в разі існування загрози посягання, відновлення і компенсації у разі порушення

відповідно до стандартів, що передбачені міжнародними документами Організації Об'єднаних Націй у сфері прав дитини, національним законодавством України та запропоновано їх диференціацію на нормативні, організаційні та безпекові гарантії (с.31).

Привертає увагу науковий підхід до дослідження проблеми адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини, коли виділяються охоронна і регулятивна складові із пріоритетністю останньої. Завдяки цьому стає можливим доведення опосередкованого характеру адміністративно-правового регулювання окремих відносин у сфері забезпечення прав дитини та правореалізаційного, правоохоронного й правозахисного - що стосується адміністративної відповідальності за порушення прав дитини.

Висхідним началом реалізації засад людиноцентризму при вирішенні проблеми забезпечення прав дитини виступають обґрунтовані в роботі положення про зв'язок адміністративної дієздатності дитини із «її знаннями, осмисленим бажанням незалежно від віку власними діями свідомо реалізовувати свої права і захищати законні інтереси, вимагати від держави адміністративно-правового сприяння цьому» (с.31). Такий активний характер відносин у адміністративно-деліктній сфері за участі дитини передбачає формування відповідних гарантій право реалізації, трансформацію пріоритетів у розподілі компетенції при здійсненні правозастосовної діяльності суб'єктів владних повноважень, до компетенції яких належить забезпечення прав дитини.

Логічним, у зв'язку з цим, є положення щодо врахування перспектив імплементації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у національну практику державного будівництва по таких концептуальних напрямках удосконалення стану адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дітей в Україні: удосконалення загальних умов для забезпечення фізичної безпеки дитини, посилення протидії дитячій праці,

підвищення ефективності адміністративно-владної політики в частині залучення дітей до фізичної культури і спорту, модернізація заходів соціального захисту дитини в Україні, посилення адміністративно-правових заходів недопущення проявів дискримінації серед дітей, перегляд існуючих адміністративних заходів, що забезпечують культурно-освітній розвиток дитини, створення і впровадження ефективної статистичної системи, яка б відображала основні показники соціального становища дитини (с.32).

Викликають зацікавленість і інші положення наукової новизни. Зокрема – щодо особливостей прав дитини як соціально-юридичного феномену. Такі особливості проявляються у визнанні того, що дитина наділена ширшим переліком прав, порівняно з іншими категоріями населення; відсутня ієрархічна соціальна важливість прав дитини; наповненість більшості прав дитини соціальним змістом; особливий характер охорони цих прав з боку держави; уособленість у правах дитини кращих загальносвітових стандартів антидискримінаційної політики держави у будь-якому прояві, що обумовлює пріоритетність їх адміністрування державою як універсальної соціальної цінності тощо (с.33). Слушними є пропозиції щодо запровадження світового досвіду забезпечення законних інтересів дитини. Зокрема доведено доцільність запровадження фостерингу як ефективного напрямку державно-владного сприяння забезпеченню повноправності дитини, що полягає у державному сприянні у забезпеченні соціального статусу дитини, яка є прийомним членом сім'ї, шляхом створення організаційних умов і державної фінансової підтримки розвитку прийомних сімей; розповсюдженням адмініструванням соматичних («біологічних») прав дитини, що являють собою визнану суспільством і державою можливість вільно й відповідально приймати юридично значущі рішення стосовно власного тіла з урахуванням досягнень біології, медицини, генетики, техніки (підрозділ 4.2). Крім того, обґрунтовано пропозиції щодо оптимізації процесу імплементації стандартів Європейського Союзу в частині забезпечення прав особи у

національну практику адміністративно-правового регулювання захисту прав і забезпечення законних інтересів дитини. Зокрема, виділено необхідність удосконалення забезпечення безпеки дитини у процесі її життєдіяльності та розвитку; викорінення дитячої праці; підвищення ефективності адміністративно-владної політики щодо розвитку фізичної культури і спорту серед дітей; модернізацію адміністрування політики соціального захисту (забезпечення) дитини в Україні; забезпечення гендерної рівності серед дітей та недопущення дискримінації дитини за будь-якою ознакою; розробку і впровадження адміністративних заходів, спрямованих на удосконалення культурно-освітнього розвитку дитини; створення і розвиток ефективної статистичної системи, яка б відображала основні показники соціального становища дитини (с.392-393).

Таким чином, запропонована теоретико-правова модель адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини має логіко-сміслову та філософсько-правову завершеність, про що свідчать побудовані на засадах теоретичних узагальнень, сформованих внаслідок критичного осмислення існуючих доктрин, чіткі концептуальні положення сучасної теорії формування ефективного адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини із врахуванням сучасних соціальних реалій і зближення національної правової системи з правовою системою Європейського Союзу.

Пропозиції і рекомендації, що характеризуються науковою новизною або практичною значущістю, достатньо повно і точно окреслені у вступі роботи, відображені в розділах її основної частини, висновках.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки можуть бути використані для подальших досліджень загальнотеоретичних питань адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини. Сформульовані висновки можуть застосовуватись у законопроектній роботі, зокрема при розробці нових та вдосконаленні

чинних нормативних актів, що регламентують відносини у сфері забезпечення прав дитини органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, судами. Матеріали дисертації також можуть використовуватись у навчальному процесі, зокрема при викладанні дисципліни «Адміністративне право», «Захист прав і свобод дитини в Україні», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність із захисту прав дитини».

Поряд із цим подальший розвиток наукового пошуку обумовлює наукову дискусію з наступних питань.

1. У дисертації здійснено класифікацію прав дитини. Зокрема, запропоновано залежно від сфери життєдіяльності дитини виокремлювати: природні права й свободи дитини, громадянські (особисті) права дитини, права дитини у сфері публічно-громадського життя, права дитини у сфері культурно-духовного розвитку, права дитини в сфері економічних відносин і праці, права дитини у сфері оздоровлення та відпочинку, права дитини у сфері соціального забезпечення, права дитини як члена сім'ї, права дитини, яка має статус біженця або розлученої з сім'єю (с.33). Підтримуючи, в цілому, запропонований підхід щодо класифікації, тим не менше, у порядку наукової дискусії доцільно уточнити належність до певної класифікаційної групи соматичних та інших прав дитини, положення щодо адміністрування яких дістали подальшого розвитку (с.34).

2. На с.90, с.119, с.146-147 наведено визначення «права дитини». Так, «права дитини ми визначимо як передбачені нормами чинного законодавства і гарантовані державним впливом можливості самостійно вчиняти дії, спрямовані на створення умов для її повноцінної життєдіяльності задля досягнення добробуту у всіх сферах суспільного життя, а також вимагати обов'язковості вчинення таких дій третіми особами або державою у

випадках, передбачених законом». Тож за такими підходом, бажано почути авторську думку щодо сучасних першочергових проблем адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини, які потребують нагального вирішення, і виникають у повсякденній практичній діяльності органів місцевого самоврядування.

3. У дисертації піддано аналізу різні сторони (боки, аспекти) проблеми забезпечення прав дитини, що знайшли відображення у ретельному дослідженні існуючих доктринально обґрунтованих положень, норм законодавства, міжнародних актів і свідчить про вміле застосування системного підходу як методологічної основи дослідження. Разом з тим, виникає сумнів щодо доцільності виділення у роботі «напрямів публічного адміністрування як обов'язкового елементу адміністративно-правових засад забезпечення прав та законних інтересів дитини в Україні» (с.155), що розширює предмет дослідницької розвідки, особливо зважаючи на достатньо активне застосування у наукових дослідженнях терміну «публічне адміністрування», який не є усталеним.

4. Аналізуючи проблемні питання реалізації органами місцевого самоврядування компетенції щодо забезпечення прав дитини, доцільно зазначити про критерії розмежування компетенції між суб'єктами забезпечення прав дитини на місцевому і державному рівнях.

5. Пошук універсальної наукової формули, що відображає сутність стимулюючої і забезпечувальної ролі державних і самоврядних інституцій щодо прав дитини, дозволив застосувати теоретичну конструкцію «адміністративно-правове сприяння». Не заперечуючи, в цілому, проти такої новели, наявність якої ґрунтується на світовому досвіді забезпечення прав дитини (Розділ 4), тим не менше доцільно навести авторський підхід щодо розкриття змісту відповідного поняття.

Разом з тим, наведена вище проблематика лише підкреслює існуючу перспективу подальшого теоретико-правового аналізу і жодним чином не стосується повноти розкриття теми дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація містить раніше незахищені наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати у сфері адміністративно-правової науки, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему формування теоретико-правової моделі адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини. Дисертація має наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку науки адміністративного права.

Положення дисертації знайшли належне відображення в опублікованій монографії, наукових статтях, інших публікаціях, про що зазначено у авторефераті.

У авторефераті дисертації відображено зміст дисертаційного дослідження, положення, що виносяться на захист, логіку наукового аналізу проблем сутності адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини, формування науково обґрунтованої моделі адміністративно-правового регулювання, виходячи з його публічно-правової природи та значення як системоутворюючого чинника встановлення гарантій реалізації прав дитини.

Висновок

Таким чином, дисертація Навроцького Олексія Олексійовича «Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання» відображає наукові досягнення її автора, виконана ним особисто і є оригінальним дослідженням, в результаті виконання якого отримані нові наукові результати, які забезпечують

розв'язання важливої теоретичної проблеми, що має значення для розвитку науки адміністративного права та належним чином апробовані й оприлюднені, що відповідає Закону України «Про вищу освіту», п. 10 та 12 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Враховуючи зазначене, автор дисертаційного дослідження – Навроцький Олексій Олексійович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент –

**начальник кафедри адміністративного права
і процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби України
доктор юридичних наук, професор**

О.П. Рябченко

Підпис: <i>О.П. Рябченко</i>	
засвідчую:	
Відомий секретар УДФС України	
« 21 »	20 11 р.